

Stockholm den 16 februari 2022

Till Kulturdepartementet
Diarienummer Ku2021/02071
Endast via e-post

Remissvar avseende Återstartsutredningens betänkande Från kris till kraft – återstart för kulturen (SOU 2021:77)

Bildupphovsrätt i Sverige ek. för. ("Bildupphovsrätt") är en förening som har som mål att främja bildskapares ekonomiska och upphovsrättsliga intressen. Vi representerar fler än 9 000 direktanslutna upphovspersoner i Sverige samt organisationerna Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Fotografers Förbund, Svenska Tecknare, Journalistförbundet, Svenska konstnärsförbundet och Bildleverantörernas förening. Dessutom företräder Bildupphovsrätt cirka 90 000 utländska bildskapare genom de systerorganisationer vi samarbetar med. I vårt arbete följer vi utvecklingen inom svensk och internationell upphovsrättslagstiftning.

Bildupphovsrätts medlemsorganisationer har lämnat egna remissvar, som tillsammans med detta remissvar ger en tydlig bild av bildorganisationernas samlade bedömning av betänkandet.

Bildupphovsrätt instämmer även i det yttrande som lämnats in av KLYS.

Bildupphovsrätt i Sverige

Fredrik Lomäng, VD

Åsa Berndtsson, ordförande

Remissvar avseende Återstartsutredningens betänkande Från kris till kraft – återstart för kulturen (SOU 2021:77)

Inledning

Den kris för kulturen som Covid-19 medfört har drabbat bildskaparna hårt, precis som många andra verksamheter inom kulturnäringen. Utställningar har ställts in och uppdrag har uteblivit. Den ekonomiska situationen för bildskapare har alltid varit ansträngd och de senaste årens restriktioner har medfört ytterligare svårigheter då många bildskapare är enmansföretag utan ekonomisk trygghet. Bildupphovsrätt är av uppfattningen att det är av yttersta vikt att bildskaparna ges förutsättningar för att kunna leva på sin verksamhet. Stärkt stöd till kultursektorn är en viktig pusselbit. Det är dock angeläget att de ekonomiska förutsättningarna för bildskaparna stärks på lång sikt och inte begränsas till enbart krisstöd.

Digitaliseringen har medfört nya utmaningar för bildskaparna där möjligheterna att få inkomster från användning av verken drastiskt har minskat. Det är således av synnerlig vikt att bildskaparnas rättigheter tillgodoses vid digitalt tillgängliggörande av upphovsrättsskyddade verk.

Parallellt med den nu aktuella utredningen utreds även införandet av det så kallade DSM-direktivet. Vidare pågår utredningen avseende ersättning till rättighetshavare vid privatkopiering, den så kallade PKE-utredningen. Att det vid införandet av DSM-direktivet och genomförandet av PKE-utredningen tas stor hänsyn till upphovspersoner är den i särklass viktigaste frågan i dagsläget när det kommer till att åstadkomma en reell skillnad för den enskilda bildskaparen i ekonomiskt hänseende. Hur DSM-direktivet införs kommer även få rent praktisk påverkan på flera av förslagen i betänkandet.

Utifrån Bildupphovsrätts verksamhetsområde har vi följande kommentarer på betänkandet.

Sammanfattning

Bildupphovsrätt finner det angeläget att åtgärder vidtas på kort och på lång sikt för att stärka bildskapares förutsättningar att verka. Vi instämmer i utredningens analys om Covid-19-pandemins effekter på kulturen och att det krävs åtgärder för att främja kulturens återstart. Vi delar även bedömningen att det finns strukturella problem som måste åtgärdas för att långsiktigt stärka en hållbar kultursektor. Bildupphovsrätt välkomnar utredningens förslag i detta avseende. Nedan redogörs för Bildupphovsrätts synpunkter på de förslag vi närmare

berörs av och som vi finner särskilt angeläget att de genomförs. Till detta ska läggas att en särskilt viktig åtgärd som inte behandlas i betänkandet är behovet av att IV-ersättningen höjs och indexuppräknas, vilket vi återkommer till nedan.

Närmare om förslagen

Långsiktig förstärkning av kulturens ekonomiska förutsättningar (avsnitt 7.3)

Det har alltid varit en utmaning för bildskapare att kunna leva på sitt arbete. I syfte att bibehålla och utveckla bildkonsten i Sverige krävs åtgärder som stärker bildskaparnas ekonomiska förutsättningar. En del av detta utgörs av stärkta statliga anslag. Bildupphovsrätt delar den beskrivning som görs i utredningen om att kultursektorn är underfinansierad och att anslagen kommit att urholkas till följd av otillräckliga uppräknings. Pandemin har inneburit ytterligare försämringar för bildskaparnas förutsättningar. Mot denna bakgrund instämmer Bildupphovsrätt i utredningens bedömning att det de närmaste åren finns behov av särskilda återstarts- och utvecklingsstöd men att en stärkt grundfinansiering inom statens ordinarie bidragsformer också är nödvändig. Bildupphovsrätt välkomnar därför utredningens förslag i punkterna 7.3.1, 7.3.2, 7.3.3 och 7.3.5.

För att möjliggöra ett levande och rikt svenskt kulturliv och skapa långsiktighet i den konstnärliga utvecklingen bör samtidigt **fler system skapas som bidrar till att bildskapare får skäligt betalt för utfört arbete**, vilket skulle ge förutsättningar för bildskapare att leva på sin verksamhet utan att vara lika beroende av stipendier eller bidrag. I detta avseende är den individuella visningsersättningen (IV-ersättning) ett viktigt inslag. IV-ersättningen är ett statligt anslag som syftar till att ge yrkesverksamma konstnärer ekonomisk och arbetsmässig trygghet. Bild- och formkonstnärerna får genom IV-ersättningen vederlag för visning av offentliga konstverk. IV-ersättningen fördelas av Bildupphovsrätt årligen och 2021 var det mer än 4 500 bild- och formkonstnärer som fick ersättning. Bildupphovsrätt kan tyvärr konstatera att något förslag för att höja IV-ersättningen inte finns med i förslagen till en långsiktig förstärkning av de ekonomiska förutsättningarna för bildskaparna. Det är Bildupphovsrätts uppfattning att **IV-ersättningen måste höjas**. Antalet bildskapare som har rätt till IV-ersättning ökar i regel för varje år vilket leder till att ersättningen per person minskar såvida ersättningen inte höjs. Till detta kommer att det idag inte heller sker någon indexuppräkning av IV-ersättningen. Bildupphovsrätt anser att **IV-ersättningen därtill måste indexuppräknas med fem procent årligen** för att inte riskera att ersättningen blir mindre värd över tid på grund av inflation och tillkommande bild- och formkonstnärer.

Ytterligare en aktuell omständighet som kommer få inverkan på bildskapares möjligheter att leva på sin verksamhet är utkomsten av utredningen avseende ersättning till rättighetshavare vid privatkopiering. I dagsläget erhåller bildskapare inte någon privatkopieringsersättning trots att bilder utgör en av de största grupperna som kopieras av privatpersoner. Bildupphovsrätt vill därför understryka vikten av att **samtliga rättighetshavare som påverkas av privatkopiering bör omfattas av rätten till ersättning**.

För att långsiktigt förbättra de ekonomiska förutsättningarna för bildskapare och därmed möjliggöra för att levande och starkt kulturliv måste den maktobalans som råder på marknaden stävjas. Bildskapares inflytande i avtalsförhandlingar med större uppdragsgivare är i dagsläget synnerligen begränsat vilket har medfört att bildskapare inte sällan tvingas acceptera avtalsvillkor och ersättningar som inte är skäliga då de i många fall har lite eller inget att sätta emot i förhandlingen. Det är inte ovanligt att uppdragsgivare vill genomföra så kallade friköp där samtliga rättigheter övergår till uppdragsgivaren vilket utestänger alla möjligheter för bildskaparen att erhålla ytterligare ersättning baserad på hens upphovsrätt. För att bibehålla och utveckla en stark kulturproduktion måste mönstret med minskande intäkter för bildskaparen brytas. Skälig ersättning måste kunna garanteras bildskapare över tid, och inte endast utgå från omständigheterna vid avtalstillfället. Bildupphovsrätt är därför av uppfattningen att det är essentiellt att bildskapares upphovsrätt stärks och att antalet friköp begränsas då dessa kraftigt hämmar bildskapares möjligheter till bättre långsiktiga ekonomiska förutsättningar. För att den obalans som nu råder ska korrigeras på ett strukturerat och kraftfullt sätt vill Bildupphovsrätt framhålla vikten av att **DSM-direktivet genomförs med ambition att ge så stort genomslag som möjligt för direktivets syfte**, det vill säga att både förbättra och även restaurera upphovspersonernas ställning. Det tål att understrykas att DSM-direktivet är ett resultat av en förhandling på EU-nivå och att göra ytterligare kompromisser vid införandet i svensk rätt riskerar att få negativa konsekvenser för bildskapares ekonomiska förutsättningar. Det är vidare av stor betydelse att **stärka kunskapen om upphovsrätt både för upphovspersoner och uppdragsgivare** vilket vi återkommer till nedan.

Stärk trygghetssystemen (avsnitt 7.5)

Bildupphovsrätt välkomnar utredarens förslag i punkterna 7.5.1 och 7.5.2. Att fler ersättningsformer, till exempel stipendier, blir SGI- och a-kassegrundande är viktiga steg på vägen för att förbättra bildskapares långsiktiga ekonomiska förutsättningar.

Ta vara på digitaliseringens möjligheter (avsnitt 7.6)

Bildupphovsrätt delar utredarens analys av att de senaste årens situation har medfört att digitaliseringen har tagit stora steg framåt och att det ställs nya krav på digitalt tillgängliggörande av till exempel museisamlingar. Bildupphovsrätt stödjer därför utredarens förslag i punkterna 7.6.1 och 7.6.6. Bildupphovsrätt vill dock framhålla att digitaliseringen av bildkonstverk innefattar ett mångfaldigande av verket och att det därför i digitaliseringsprocessen **bör ställas krav på att avtal finns mellan organisationer/institutioner och upphovspersoner eller dess organisationer som tar hänsyn till upphovspersonernas rätt till ersättning för den exemplarframställning som digitaliseringen innebär.**

Bildupphovsrätt tillstyrker vidare förslaget i punkten 7.6.3 om att ge Konstnärsnämnden i uppdrag att bevaka och analysera vilka konsekvenser implementeringen av DSM-direktivet får för konstnärers möjligheter att verka i det digitala landskapet. Det kan härvid återigen **understrykas vikten av att DSM-direktivet genomförs i svensk rätt på ett sätt som ligger så nära syftet med direktivet som möjligt.** Införandet av DSM-direktivet är ett unikt tillfälle att stärka bildskapares och upphovspersoners rättigheter på en snedvriden marknad.

Bildupphovsrätt är enig med utredningens slutsats att det behövs ökad kunskap kring upphovsrätt för samtliga aktörer på kulturområdet och välkomnar därför förslaget i punkt 7.6.4. Vidare instämmer Bildupphovsrätt med utredningen att rådgivningen avseende upphovsrätt som görs av upphovsorganisationer och yrkesförbund behöver öka, men att många organisationer har bristande resurser för detta. Bildupphovsrätt välkomnar därför förslaget i punkten 7.6.5, men anser samtidigt att **det föreslagna anslaget i punkt 7.6.5 om fem miljoner redan nu bör ökas till åtminstone 15 miljoner** för att få märkbar effekt. Det är en stor grupp kulturskapare som ska nås inom olika områden och dessa företräds av en mängd olika organisationer. Det är viktigt att samtliga organisationer ges förutsättningar till att tillhandahålla ökad rådgivning. Eftersom DSM-direktivet planeras att implementeras i svensk lagstiftning i juni i år föreslår Bildupphovsrätt också att Kulturdepartementet skyndsamt utreder hur stödet kan fördelas med syfte att göra anslaget tillgängligt redan under sommaren 2022.

Förbättra förutsättningarna för kulturella och kreativa näringar (avsnitt 7.7)

Bildupphovsrätt är positivt till förslaget i punkt 7.7.3 om att inrätta ett kontor inom Regeringskansliet för de kulturella och kreativa näringarna (KKN) vars primära syfte bör vara att förbättra villkoren för KKN-företag i Sverige och internationellt. Eftersom många av

Bildupphovsrätts medlemmar är ensamma egenföretagare med enskild firma vill Bildupphovsrätt framhålla vikten av att KKN-kontorets arbete även ska komma dessa personer till godo.

Här kan återigen framhållas vikten av att DSM-direktivet implementeras i enlighet med dess syfte eftersom en sådan implementering kommer att ge bättre förutsättningar för KKN-kontorets arbete med att förbättra villkoren för upphovspersoner.

Utveckla kulturpolitikens inriktning (avsnitt 7.10)

Bildupphovsrätt stödjer utredarens förslag i punkt 7.10.3 avseende utveckling av en nationell plattform för utställningsaktörer inom bild- och formkonst. Arbete med att skapa en helhetsbild av förutsättningarna inom bild- och formområdet kommer vara positivt för samtliga aktörer inom området.
